

ИКОНОМИЧЕСКИ ВРЪЗКИ НА АСЕАН С КИТАЙ

Илиян Матеев

ECONOMIC RELATIONS OF ASEAN WITH CHINA

Illyan Mateev

Abstract: This article analyses the development of economic relations between Association of Southeast Asian Countries (ASEAN) and People's Republic of China since the start of Chinese economic reforms at the end of 1978.

Key words: ASEAN, China, Economic Relations

Икономическата реформа, започната от Дън Сяопин през декември 1978 г., доведе до нов етап в развитието на търговско-икономическите отношения между АСЕАН и КНР. През периода 1978–1985 г. общият обем на стокооборота между АСЕАН и КНР е нараснал 18 пъти. Независимо от това китайският дял в общия обем на външната търговия на АСЕАН обаче е оставал нисък: през 1984 г. той е съставлявал едва 1.5%; през същата година дялът на АСЕАН в търговията на КНР е бил 4.6%.¹

През 80-те години на ХХ в. на територията на Китай постепенно започва изграждането на предприятия с капитали от АСЕАН, които през 1985 г. са около 90. На първо място в АСЕАН по мащаби на търговско-икономическите връзки по това време е Сингапур, който заема четвърто място по стойност на вложения капитал в китайската икономика след Хонконг, САЩ и Япония. Въпреки това, независимо от бързо развиващите се през втората половина на 70-те и 80-те години контакти, Сингапур не е поддържал по това време дипломатически отношения с КНР. 3/4 от населението на Сингапур е от китайски произход, но от средата на 60-те до края на 80-те години има големи идеологически противоречия между двете страни. Определено значение има и стремежът на сингапурското правителство да изгради сингапурско национално самосъзнание.

---

¹ www.intracen.org/layouts/searchresults.aspx?searchtext=China ASEAN – Международен търговски център (Женева).

Феноменалните успехи в социално-икономическото развитие на Сингапур постепенно създадоха условия за решаване на тази задача.²

Независимо от това, в началото на нормализацията на отношенията на КНР с АСЕАН, ръководството на Сингапур е било принудено да опровергава мнението на някои от партньорите си в АСЕАН, че градът-държава е „Трети Китай“, провеждащ подобно на „троянски кон“ интересите на КНР в Югоизточна Азия. Правителството на Сингапур дори е принудено да заяви, че то последно от ръководствата на страните-членки на АСЕАН ще установи дипломатически отношения с КНР.

Тази ситуация в двустранните отношения обаче не пречи за поддържането на интензивни политически контакти, в това число и на високо ниво. Сингапурският премиер Ли Куан Ю посещава многократно Китай, а пък Сингапур е посетен от Дън Сяопин още през 1978 г. Според сингапурската концепция за баланс на присъствието на всички велики държави в Югоизточна Азия по това време, присъствието на КНР се разглежда като елемент на равновесие на силите в региона, а развитието на политическите и особено на икономическите връзки с него като фактор за умиротворяването му.³

По-сложно са се развивали отношенията с Малайзия, които в значителна степен също са зависели от етническият ѝ състав (1/4 от населението е от китайски произход). Значителното китайско малцинство заема важни позиции в малайзийската икономика, а също така доминира сред квалифицираната работна сила. Това води до провеждането на официална политика, наречена бумипутра, стимулираща назначаването на държавни административни длъжности от малайци, а не от китайци или индийци, която допълнително затормозява двустранните отношения.

Въпреки проблемите, през 80-те години подозрителното отношение към Китай започва постепенно да намалява. До голяма степен това е свързано с желанието на китайското ръководство, което е обезпокоено от ситуацията в Кампучия (Камбоджа), да разшири връзките си с АСЕАН.

Независимо от затоплянето на отношенията, тогавашният малайзийски премиер Махатхир Мохамад нееднократно предупреждава партньорите си от АСЕАН относно възможната опасност, която би възникнала от един силен във военно отношение Китай, като съветва да се въздържат от прекалени илюзии по повод перспективите за на-

² Asiaweek, Hong Kong, September 27, 1989, p. 15.

³ Черепнева, Е., Левтонова, Ю., Мосяков, Д., Калашников, Н., Гуревич, Э., Васильев, В., «АСЕАН в системе международных политических отношений», Издательская фирма «Восточная литература», ВО «Наука», М., 1993 г., стр. 141-142.

влизане на китайския пазар и развитието на търговско-икономическите връзки.⁴

Въпреки изказванията на Мохамад, през втората половина на 80-те години преобладават позитивните тенденции в малайзийско-китайските отношения: търговията нараства бързо и се премахват ограниченията пред малайзийски граждани да посещават КНР. Особено важно значение за подобряване на отношенията между двете страни има подписаното споразумение с Комунистическата партия на Малайзия за прекратяване на въоръжената борба.⁵

Сред страните-членки на АСЕАН през 80-те години най-тесни политически връзки с КНР има Тайланд. Въпреки че тези отношения са имали неформален характер, КНР е уверявала Тайланд, че в случай на въоръжен конфликт между него и страните от бившия френски Индокитай (Виетнам, Лаос и Камбоджа) ще го поддържа. За да заздрави връзките си с Тайланд, в началото на 80-те години, КНР престава да оказва материална помощ за тайландската компартия.⁶

През 80-те години между двете държави протичат интензивни контакти на високо равнище, като редовният им характер води дори до обмен на визити на военни командири.⁷

Причините за тясното сближаване на Тайланд с КНР се обясняват с историческите особености и геополитическото положение на кралството. Важно е да се отбележи, че управляващият елит на Тайланд представлява смесица между тайската администрация и крупните предприемачи от китайски произход, заемащи господстващи позиции в икономиката на страната. Във всички случаи, неговото влияние не е можело да не окаже въздействие върху развитието на външната политика на Тайланд, където етническите китайци съставляват около 15% от населението.

След урегулирането на „Камбоджанския конфликт“ в края на 80-те години, сътрудничеството с Китай придобива нов характер. Впечатляващите икономически постижения на Тайланд и приближаването му към нивото на развитие на „новите индустриални държави“ откриват пред тайландското правителство поле за извършване на най-различни външнополитически маневри.

⁴ Asiaweek, Hong Kong, July 19, 1985, p. 12.

⁵ Far Eastern Economic Review, July 19, 1989, pp. 29-32.

⁶ Черепнева, Е., Левтонова, Ю., Мосяков, Д., Калашников, Н., Гуревич, Э., Васильев, В., «АСЕАН в системе международных политических отношений», Издательская фирма «Восточная литература», ВО «Наука», М., 1993 г., стр. 143.

⁷ Far Eastern Economic Review, March 30, 1989, p. 23.

Дълго време Индонезия заема позиции, напълно противоположни на тайландските – тя въобще се отказва от нормализация на дипломатическите отношения с Китай. Причините за това нейно отношение трябва да се търсят в 60-те години на XX век. Тогава Индонезия, единствена сред страните-учредителки на АСЕАН, има интензивни, почти съюзнически външнополитически отношения с КНР. Разривът в китайско-индонезийските отношения настъпва през 1966 – 1968 г. след свалянето от власт на Сукарно и избирането за президент на генерал Сухарто.

Както в повечето страни от Югоизточна Азия, в Индонезия има голяма китайска общност (3–4% от населението). Повечето индонезийски китайци са дребни предприемачи, но едновременно с това е силно представителството им в средите на средните и едри предприемачи, разполагащи с изключително влиятелни позиции в икономиката на страната. В началото на 80-те години бизнесмените от китайски произход са контролирали 70% от индонезийската икономика. През периода на холандския колониализъм, в продължение на векове, китайците предприемачи са се ползвали с привилегировано положение спрямо местното население. Именно заради това, в хода на подем на националноосвободителното движение, те често са били обект на нападки от страна на индонезийски националисти. Разгромът на левите сили и разривът с Китай често са съпроводени с опити за представяне на местните китайци като главни виновници за царящия в средата на 60-те години икономически и политически хаос.

Нежеланието на Индонезия да възстанови дипломатическите си отношения с Китай може да се обясни и с опасението, че самият факт от пребиваване на китайско посолство в Джакарта би нарушил вътрешнополитическата стабилност. Едновременно с това явната или мнима „китайска заплаха“ е служила като аргумент на Индонезия за укрепването на позициите ѝ като най-голямата и силна държава в АСЕАН. Опитите на КНР да подобри отношенията си със страните-членки на АСЕАН са били възприемани в Джакарта като стремеж към внасяне на разкол в Асоциацията и подриване на лидерските амбиции на Индонезия.

В крайна сметка, в средата на 80-те години се появява отчетлива тенденция за размразяване на индонезийско-китайските отношения. Едно от нейните проявления е краткото посещение на китайския външен министър У Сюецян през април 1985 г. по случай отбелязването на тридесетата годишнина от провеждането на първата конференция на страните от Азия и Африка. Друго важно събитие е подписването на 5 юли 1985 г. на територията на Сингапур на Меморандум за установяване на

преки търговски отношения. До този момент търговията между КНР и Индонезия се е осъществявала предимно чрез посредничеството на британския по това време Хонконг и Сингапур.

След подписването на Меморандума КНР му придава политическо значение, а индонезийската страна, напротив, отрича политическия му аспект, твърдейки, че той не е сключен на правителствено равнище, а между Индонезийската търговско-промишлена палата и Китайския комитет за съдействие на развитието на международната търговия, като официалните названия на двете държави не са споменати.

Въпреки пречките, ледовете в индонезийско-китайските отношения постепенно започват да се топят. Към края на 80-те години Индонезия дори се превръща във втори по значение външнотърговски партньор на КНР в АСЕАН след Сингапур.⁸

Важно значение в тази връзка има посещенията през есента на 1988 г. в Тайланд на китайския премиер Ли Пън. Там той разяснява основите на китайската политика по отношение на Югоизточна Азия след разрешаването на конфликта в Камбоджа. Ли Пън убеждава, че Китай е твърдо решен да следва принципа на ненамеса във вътрешните работи на други страни и не планира да се превръща в суперсила. Нещо повече – той заявява, че КНР ще се бори с всеки опит за хегемония в региона.

От своя страна, президентът на Индонезия Сухарто още през март 1988 г. се отказва от искането си КНР да поднесе официални извинения заради участието ѝ в събитията от 1965 г., като предварително условие за нормализиране на индонезийско-китайските отношения, настоявайки единствено за строго съблюдаване на принципа за ненамеса във вътрешните работи. Едновременно с това на живеещите в Индонезия китайци е дадено правото да придобият индонезийско гражданство.

В повратен момент за отношенията между Индонезия и Китай се превръща срещата в Токио, провела се след погребението на японския император Хирохито през февруари 1989 г., между индонезийския президент Сухарто и китайския външен министър Цян Цичън. По време на нейното провеждане се постига договореност за възстановяване в близко бъдеще на дипломатическите отношения, основана върху пет принципа: ненамеса, ненападение, взаимно уважение, взаимноизгодни отношения и мирно съществуване.⁹

⁸ Asiaweek, Hong Kong, July 19, 1985, p. 15.

⁹ Черепнева, Е., Левтонова, Ю., Мосяков, Д., Калашников, Н., Гуревич, Э., Васильев, В., «АСЕАН в системе международных политических отношений», Издательская фирма «Восточная литература», ВО «Наука», М., 1993 г., стр. 149.

Тенденцията за подобряване на отношенията на КНР със страните от АСЕАН обаче среща и някои пречки в края на 80-те години, когато настъпва криза в сътрудничеството с Филипините. За разлика от други страни-членки на АСЕАН, Филипините, които са сравнително географски отдалечени от полуостров Индокитай, не проявяват особена активност по отношение на камбоджанския конфликт. Още през 1975 г. те сключват дипломатически отношения с Китай, които до края на 80-те години са стабилни.

Проблемът за спазването на правата на етническите китайци във Филипините не е стоял така остро, както в някои други държави от АСЕАН. Най-сериозно препятствие пред развитието на двустранните отношения през 60-те и 70-те години е съществуващото въстаническо движение, което по това време е най-мощното сред страните от АСЕАН. Неговото ръководство заявява през 60-те години привързаността си към идеите на маоизма, но през 80-те години то постепенно губи подкрепата си от Китай.¹⁰ След закриването на американската военноморска база в Субик Бей и военновъздушната база Кларк през 1991 г. обаче отново се подновява териториалният спор между Филипините и КНР за някои острови в Южнокитайско море.

Независимо от тези проблеми, всъщност най-важна пречка пред развитието на филипинско-китайските отношения по това време се оказва задълбочаването на сътрудничеството между Филипините и Тайван.¹¹

Дипломатическите отношения между СРВ и КНР са възстановени през 1991 г., но в тях постоянно има известно напрежение, което е сред основните причини, довели до желанието на Виетнам да бъде приет за член на АСЕАН, независимо че социално-икономическата система там е подобна на тази в Китай.

Въпреки спора за Южнокитайско море, 90-те години на XX и първото десетилетие на XXI век са особено плодотворни за развитието на външната търговия и политическите отношения между АСЕАН и страните от Югоизточна Азия.

По време на Азиатската финансова криза от 1997–1998 г. много от страните-членки на АСЕАН се чувстват изоставени от Запада и задълбочават още повече връзките си с Китай, Япония и Република Корея. На 16 декември 1997 г. Китайската народна република участва на среща на

¹⁰ Far Eastern Economic Review, January 11, 1989, p. 29.

¹¹ Черепнева, Е., Левтонова, Ю., Мосяков, Д., Калашников, Н., Гуревич, Э., Васильев, В., «АСЕАН в системе международных политических отношений», Издательская фирма «Восточная литература», ВО «Наука», М., 1993 г., стр. 151.

високо равнище, на която е създаден регионалният форум АСЕАН+3. По време на среща на форума, проведена през ноември 2000 г., китайският премиер Джу Ронгджи предлага да се създаде зона за свободна търговия между КНР и АСЕАН. Година по-късно двете страни започват разговори на тази тема и се договарят зоната за свободна търговия между тях да бъде формирана в срок до десет години.¹²

На 4 ноември 2002 г. Китайската народна република и АСЕАН подписаха рамково споразумение за създаване на зона за свободна търговия, влязло в сила от 1 януари 2010 г.

КНР показва добра воля през 2002 г., когато заедно с държавите от АСЕАН подписва Декларацията за регулиране отношенията между спорещите страни за района на Южнокитайско море (Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea).

На 8 октомври 2003 г. Китайската народна република стана дванадесетата страна, подписала Договора за дружба и сътрудничество в Югоизточна Азия (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia). С присъединяването на Китай към този договор страните от АСЕАН придобиха увереност, че той няма да бъде заплаха за Асоциацията и териториалната цялост на страните-членки. Възприето бе, че Китай е фокусирал погледа си върху своето икономическо развитие и политическа сигурност и не се нуждае от сплотен срещу себе си враг в региона. Въпреки политическия характер на този акт, той имаше важно значение за развитието на икономическите връзки КНР-АСЕАН, тъй като разсея до голяма степен атмосферата на взаимно недоверие между двете страни. С присъединяването си към Договора за дружба и сътрудничество в Югоизточна Азия Китай се опита да постигне и друга цел – да намали влиянието на САЩ в региона.¹³

На 14 декември 2005 г. Китайската народна република бе сред участниците на Форума за Източна Азия (East Asia Summit), който бе проведен в Куала Лумпур. Освен държавните ръководители на страните от АСЕАН+3 (десетте страни-членки на АСЕАН, КНР, Япония и Република Корея), сред учредителите на форума бяха и тези на Австралия, Нова Зеландия и Индия.¹⁴

Присъединяването на КНР към Договора за дружба и сътрудничество в Югоизточна Азия обаче не прекрати споровете за някои острови в Южнокитайско море.

¹² Yoshimatsu, H., "Japan and East Asia in Transition. Trade Policy, Crisis and Regionalism", Palgrave Macmillan, N.Y., 2003, p. 138-139.

¹³ <http://sitesearch.asahi.com/cgi/ajwsitesearch/sitesearch.pl?Keywords=China ASEAN&page=5>

¹⁴ www.iseas.edu.sg/flagship-publications/journal-of-southeast-asian-economies – Институт за изследване на Югоизточна Азия – Сингапур.

Независимо от тях и други съществуващи проблеми, през периода 1991 – 2010 г. търговията между АСЕАН и КНР е нараствала средногодишно с около 20%. През същия период външната търговия на КНР е нараствала с около 15%, а тази на АСЕАН – с около 11% средногодишно.¹⁵

През 2013 г. Китайската народна република бе най-големият външнотърговски партньор на АСЕАН (14.0%), изпреварвайки ЕС (9.8%), Япония (9.6%) и САЩ (8.2%). По отношение на чуждестранните инвестиции Китай (6.5%) обаче изостава чувствително от ЕС (21.5%), Япония (9.8%) и САЩ (9.6%), но това усещане е до известна степен илюзорно, тъй като данните за САР Хонконг се отчитат отделно. Общо делът на инвестициите, направени от КНР и специалният административен район, е 12.5%.¹⁶

През 2014 г. АСЕАН е бил четвърти по значение външнотърговски партньор на Китайската народна република (11.2% от общата търговия; 11.6% от износа; 10.6% от вноса) след страните от Източна Азия (24.9% от общата търговия; 28.2% от износа; 21.0% от вноса), ЕС (13.2% от общата търговия; 15.9% от износа; 10.0% от вноса)¹⁷ и САЩ (13.0% от общата търговия; 17.0% от износа; 8.2% от вноса). Държавите от групата БРИКС¹⁸ са имали дял от 7.3% в общата търговия на КНР (6.8% от износа; 7.9% от вноса).¹⁹

От Таблица 1 се вижда, че през 2014 г. най-големите външнотърговски партньори на Китай в АСЕАН са: Малайзия (2.37% от общата търговия; 1.98% от износа; 2.84% от вноса), Виетнам (1.94% от общата търговия; 2.71% от износа; 1.02% от вноса), Сингапур (1.85% от общата търговия; 2.09% от износа; 1.57% от вноса), Тайланд (1.69% от общата търговия; 1.46% от износа; 1.96% от вноса), Индонезия (1.48% от общата

¹⁵ <http://web1.iseas.edu.sg/?p=4890>, August, 23, 2011.

¹⁶ [www.intracen.org/layouts/searchresults.aspx?searchtext=China ASEAN](http://www.intracen.org/layouts/searchresults.aspx?searchtext=China%20ASEAN) – Международен търговски център (Женева).

¹⁷ През 2014 г. основните търговски партньори на КНР в ЕС са: Германия (4.1% в общата търговия; 3.1% от износа; 5.4% от вноса), Великобритания (1.9% от общата търговия; 2.4% от износа; 1.2% от вноса), Нидерландия (1.7% от общата търговия; 2.8% от износа; 0.5% от вноса), Франция (1.3% от общата търговия; 1.2% от износа; 1.4% от вноса) и Италия (1.1% от общата търговия; 1.2% от износа; 1.2% от вноса).

¹⁸ През 2014 г. партньорите на Китай от БРИКС са имали следните дялове в търговията му: Руска федерация (2.2% в общата търговия; 2.3% от износа; 2.1% от вноса), Бразилия (2.0% от общата търговия; 1.5% от износа; 2.7% от вноса), Индия (1.6% от общата търговия; 2.3% от износа; 0.8% от вноса) и Република Южна Африка (1.4% от общата търговия; 0.7% от износа; 2.3% от вноса).

¹⁹ [www.intracen.org/layouts/searchresults.aspx?searchtext=China ASEAN](http://www.intracen.org/layouts/searchresults.aspx?searchtext=China%20ASEAN) – Международен търговски център (Женева).

търговия; 1.67% от износа; 1.25% от вноса) и Филипините (1.03% от общата търговия; 1.00% от износа; 1.07% от вноса). Китайският външнотърговски баланс при търговията с АСЕАН е имал положителна стойност от 63410.2 млн. щ.д.²⁰

Таблица 1

**Външна търговия на Китайската народна република
със страните от Източна Азия и АСЕАН**

млн.щ.д.

	Партньор	Износ млн.щ.д. 2014 г.	Дял, 2014 %	Внос млн.щ.д. 2014 г.	Дял, 2014 %	Обща търговия, млн.щ.д. 2014 г.	Дял, 2014 %
	Светът	2342807.8	100.0	1962086.0	100.0	4304893.8	100.0
	АСЕАН						
1.	Бруней	1742.2	0.07	189.8	0.01	1932.0	0.05
2.	Виетнам	63611.4	2.71	19930.5	1.02	83541.9	1.94
3.	Индонезия	39066.1	1.67	24523.8	1.25	63589.9	1.48
4.	Камбоджа	3274.2	0.14	482.7	0.02	3756.9	0.09
5.	Лаос	1843.7	0.08	1717.2	0.09	3560.9	0.08
6.	Малайзия	46284.7	1.98	55772.6	2.84	102057.3	2.37
7.	Мианмар	9370.4	0.40	15593.1	0.79	24963.5	0.58
8.	Сингапур	48851.7	2.09	30805.5	1.57	79657.2	1.85
9.	Тайланд	34307.8	1.46	38391.4	1.96	72699.2	1.69
10.	Филипините	23462.4	1.00	20997.8	1.07	44460.2	1.03
	Общо:	271814.6	11.60	208404.4	10.62	480219.0	11.16

Източник: www.trademap.org/tradestat/Bilateral_TS.aspx

За три десетилетия и половина Китай успя да се превърне в най-важния външноикономически партньор на АСЕАН сред страните от Източна Азия, изпреварвайки Япония. Същевременно икономическото му влияние в региона се изравни с това на ЕС и САЩ, като тенденцията е да ги задмине.

²⁰ Пак там.

Библиография

Черепнева, Е., Левтонова, Ю., Мосяков, Д., Калашников, Н., Гуревич, Э., Васильев, В., 1993: «АСЕАН в системе международных политических отношений», Издательская фирма «Восточная литература», ВО «Наука», М., 1993 г.

Asiaweek, Hong Kong, July 19, p.12, 1985, ISSN: 1012-6244.

Asiaweek, Hong Kong, September 27, p.15, 1989, ISSN: 1012-6244.

Far Eastern Economic Review, p.29, January 11, 1989, ISSN: 0014-7591.

Far Eastern Economic Review, p.23, March 30, 1989, ISSN: 0014-7591.

Far Eastern Economic Review, pp.29-32, July 19, 1989, ISSN: 0014-7591.

Yoshimatsu, H., 2003: “Japan and East Asia in Transition. Trade Policy, Crisis and Regionalism”, Palgrave Macmillan, N.Y., 2003.

Електронни източници:

The Asahi Shimbun, 17.02.2006 <<http://sitesearch.asahi.com/.cgi/ajwsitesearch/sitesearch.pl?Keywords=China ASEAN&page=5>>

Международен търговски център – Женева, 18.11.2015 <www.intracen.org/layouts/searchresults.aspx?searchtext=China ASEAN>

Институт за изследване на Югоизточна Азия – Сингапур, 01.10.2007 <www.iseas.edu.sg/flagship-publications/journal-of-southeast-asian-economies>